

ภาคผนวก ข

ศาลเจ้าต่ายแต่เอี้ย

“ศาลเจ้าต่ายแต่เอี้ย” เป็นหนึ่งในศาลเจ้าจีนที่เก่าแก่ที่สุดของจังหวัดระนอง ตั้งอยู่ริมถนนเรื่องราษฎร์ ใกล้กับสี่แยกตลาดเก่า¹ เป็นหนึ่งในศาลเจ้า 3 แห่งที่ยังคงมีกิจกรรมและบทบาทโดดเด่นในเมืองระนอง (อีก 2 แห่งได้แก่ ศาลเจ้าไผ่หลำกับศาลเจ้าในมูลนิธิพิงไ้)² ศาลเจ้าต่ายแต่เอี้ยเป็นชื่อศาลเจ้าที่คนเชื้อสายจีนในพื้นที่เรียกขานตามนามขององค์เทพประธานของศาลเจ้าที่มีชื่อว่า “หงอจินหยิน” หรือ “โปเซงไต่เต้” ที่ตามประวัติกล่าวว่า เป็นนายแพทย์ในสมัยราชวงศ์ซ้อง มีชื่อเสียงในด้านการรักษา สามารถชุบชีวิตคนตายได้ หลังจากที่ท่านเสียชีวิต คนจึงพากันก่อสร้างอนุสรณ์สถานเป็นที่ระลึกแก่ท่านโดยเรียกกันว่า “จูเจ่เกง” เช่นที่ด้านหน้าศาลเจ้าต่ายแต่เอี้ยในจังหวัดระนองก็มีป้ายภาษาจีนที่มีมาแต่โบราณเขียนว่า “จู เจ่ เกง” หรือ “จู เจ่ กง” แปลว่า ตำหนักแห่งการช่วยเหลือสงเคราะห์ ที่แผ่นป้ายยังระบุว่า ป้ายนี้สร้างขึ้นเมื่อปีกวงฮู้ ตรงกับปี พ.ศ.2422 จึงสันนิษฐานว่า ศาลเจ้าต่ายแต่เอี้ยน่าจะสร้างขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันนี้ (คณะกรรมการศาลเจ้าต่ายแต่เอี้ย, มปป.)

ในอดีตเมืองระนองมีสภาพเป็นเมืองไกลปืนเที่ยง ไม่มีสถานพยาบาลใดๆ ศาลเจ้าต่ายแต่เอี้ยซึ่งเป็นเทพแห่งการรักษาจึงเป็นสถานที่พึ่งพาหลักของผู้คนในยุคหนึ่ง “แปะกิม” ในวัย 77 ปี ผู้เป็นร่างทรงคนแรกและเก่าแก่ที่สุดของศาลเจ้าต่ายแต่เอี้ยในยุคหลังบอกเล่าเรื่องราวที่เคยได้ยินได้ฟังจากมารดาว่า ในช่วงที่เพิ่งมีการอัญเชิญองค์พระต่ายแต่เอี้ยมาจากเมืองจีนใหม่ๆ (ราว พ.ศ.2430-2440) ยังไม่มีการสร้างศาลเจ้าสำหรับประดิษฐานองค์พระต่ายแต่เอี้ย ชาวบ้านจะพากันสลับ

¹ ศาลเจ้าอีกหนึ่งแห่งที่มีความเก่าแก่ใกล้เคียงกับศาลเจ้าต่ายแต่เอี้ยคือ “ศาลเจ้าเกาะปากน้ำ” หรือ “ศาลเจ้าหม่าจ้อโป้” ที่กล่าวกันว่า เดิมมีลักษณะเป็นเพียง “ศาลา” สร้างขึ้นสำหรับเป็นที่สถิตยวิญญูณญาติพี่น้องของผู้คนบนเกาะปากน้ำที่ออกทะเลไปแล้วเสียชีวิตและเพื่อเป็นที่สักการะระลึกถึงบุคคลเหล่านี้ ภายหลังจึงมีการนำรูปเคารพเทพเจ้าต่างๆ เข้าไปประดิษฐานเพิ่มเติมและปรับปรุงจนมีสภาพเป็น “ศาลเจ้า” (โกอ้วน, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2556) ปัจจุบันศาลเจ้าเกาะปากน้ำอยู่ในสภาพค่อนข้างเจีบบาง ขาดผู้พัฒนาดูแลและแทบไม่มีการจัดกิจกรรมใดๆ

² เฉพาะพื้นที่ภายในเขตตัวเมืองระนองซึ่งเป็นพื้นที่หลักของการศึกษา มีศาลเจ้าที่ได้รับการก่อสร้างอย่างเป็นทางการเป็นกิจลักษณะรวม 6 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าต่ายแต่เอี้ย ศาลเจ้าเกาะปากน้ำและศาลเจ้าฮกเติกส์ที่ก่อสร้างโดยคนเชื้อสายฮกเกี้ยน รองลงมาคือศาลเจ้าไผ่หลำที่ก่อสร้างโดยคนเชื้อสายไผ่หลำ ศาลเจ้าในมูลนิธิพิงไ้จับอีกเชียวเกาะและศาลเจ้าจี๊กั้งที่ก่อตั้งโดยคนเชื้อสายแต้จิ๋ว

สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันอัญเชิญองค์พระตำแต่เอี้ยเพื่อไปประกอบพิธีเสี่ยงทายด้วยที่บ้านโดยมีร่างทรงเป็นผู้ประกอบพิธี ภายหลัง “นายลิมบุนต่วย” บิดาของ “ขุนรัตนนราทร” คหบดีในยุคแรกๆ (นายลิมบุนต่วยมีชีวิตอยู่ในช่วง พ.ศ.2410-2472) จึงได้ริเริ่มก่อสร้างศาลเล็กๆ ขึ้น ณ บริเวณที่ตั้งศาลเจ้าในปัจจุบัน แล้วอัญเชิญองค์พระตำแต่เอี้ยมาประดิษฐานที่นี้ ในระยะแรกมีลักษณะคล้ายกับ “ศาลพ่อตา” ของคนไทย จากนั้นจึงมีการขยายขึ้นเป็น “ศาลเจ้า” แต่ยังคงมีขนาดเล็กกว่าในปัจจุบัน

สมัยแม่ผมอยู่ท่าด่าน พระองค์นี้ไม่ใช่อยู่ตรงนี้นะ มันอยู่ตามบ้านเขาละ สมัยเป็นร้อยปีนะ คนนั้นเชิญไปตรงนั้นทีนึง ไปไหว้ที่บ้าน 4-5 วัน แล้วบ้านนี้ไม่สบายมันก็เชิญพระไปอยู่บ้านนี้อีก เชิญไปทั้งองค์เลยแหละ ที่องค์เล็กๆ นะ เชิญไปต้มยาแหละ เขามีร่างทรงแบบผมอย่างเนี้ย คนจีนมาจากเมืองจีนเขามีร่างทรงนะ แล้วเขาก็ให้ตัวยาไปซื้อยา พอกินหายเมื่อก่อนไม่รู้ไปอยู่อย่างนั้นตั้งหลายสิบปี ทีหลังถึงมาตรงนี้แหละ พ่อของขุนรัตนฯ เป็นคนให้ที่ มายกเป็นศาลเจ้าแบบศาลพ่อตาเล็กๆ นั้นแหละ พอตอนหลังคนมาหา คนมาหา พอตอนหลังเขาก็ยก (เป็นศาลเจ้า) หลังนี้แหละ แต่ยกไม่สูง ของเก่าต่ำนิดเดียว (แปะกิม, สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2554)

ต่อมาปี พ.ศ.2465 ศาลเจ้าตำแต่เอี้ยจึงได้ขึ้นทะเบียนเป็นศาลเจ้ากับกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยมี “นายแต่ใจ วรรณ” เป็นผู้จัดการปกครองและ “ขุนรัตนนราทร” หรือ “นายจันทาว ลิมตั่ง” เป็นผู้ตรวจตราสอดส่อง (คณะกรรมการศาลเจ้าตำแต่เอี้ย, มปป.) หลังจากนั้นจึงมีการยกศาลเจ้าให้มีขนาดใหญ่ขึ้นมา ร่างทรงที่ศาลเจ้าตำแต่เอี้ยหลายท่านเล่าว่า ในช่วงเวลานั้นบริเวณด้านหน้าทางเข้าศาลเจ้าตำแต่เอี้ยยังมีสภาพเป็นลำคลอง ผู้คนสามารถสัญจรทางเรือมายังศาลเจ้าได้ บริเวณโดยรอบเป็นป่าโกงกาง ส่วนด้านหลังเป็นถนนทางเกวียนและเป็นถนนสายแรกของเมืองระนอง (ปัจจุบันคือถนนเรืองราษฎร์) วิธีการเสี่ยงทายเพื่อขอตัวยาจากองค์พระตำแต่เอี้ยกระทำโดยร่างทรงจะทำหน้าที่อัญเชิญพระแล้วเสี่ยงทายด้วย “ไม้โป๊ย” หรือไม้เสี่ยงทาย 2 อันที่มีรูปร่างคล้ายกับเมล็ดถั่วผ่าซีกเพื่อสอบถามการเจ็บป่วยและวิธีการรักษา จากนั้นจึงสอบถามตัวยาที่ต้องใช้ในการรักษาโดยเสี่ยงทายด้วยไม้เซียมซีที่บรรจุอยู่ในแยกประเภทออกเป็น 6 กระบอก ได้แก่ ยาผู้หญิง ยาผู้ชาย ยาเด็ก ยาตา ยาพาและยาทั่วไป ไม้เซียมซีแต่ละอันจะระบุตัวยาสมุนไพรเป็นภาษาจีนแตกต่างกันตามชนิดของโรคที่ได้รับการเสี่ยงทาย (ปัจจุบันเซียมซีดังกล่าวยังคงมีอยู่แต่ไม่เป็นที่นิยมนัก) จากนั้นชาวบ้านก็จะไปหาซื้อตัวยาที่ร้านขายยาสมุนไพรเพื่อนำไปต้มกินเอง การรักษาด้วยวิธีดังกล่าวจะเป็นที่นิยมกันมากของคนเชื้อสายจีนในเมือง ดังที่แม้แต่ครอบครัวผู้มีฐานะก็ยังเดินทางมาขอตัวยาที่นี่ เช่นที่ “บอย” อายุ 32 ปี ร่างทรงที่ศาลเจ้าตำแต่เอี้ยเล่าว่า

ป้าก็จะเล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนก่อนจะทำเหมือนแระอยู่เลยหางไปอีก พอกังไม่สบายอยู่ที่เหมืองเนี้ย ก็จะมีลูกน้องเนี้ยขี่ม้าจากที่เหมืองมาบ้าน ใช้เวลาสองวันมาถึง แล้วป้าก็จะมาขอ

ยาที่ตายแต่เอี้ยนี้แหละ มากับอาม่า แล้วก็ไปซื้อยา สมัยก่อนจะมีร้านยาจีน แล้วก็เอายาเนี้ย
 ซื้ไปให้กั๊ง ซึ่งเมื่อก่อนตรงหน้าอ๋ามตรงนี้จะเป็น้ำ ไม่ได้เป็นดินอย่างนี้ ข้างหลังอ๋ามจะเป็น
 ทางเกวียนทางม้า ก็เป็นถนนสายแรกๆ นี่แหละ ปีกี้ต้องซื้ม้ามากับอาม่าที่ศาลเจ้า มาขอยา
 เอาไปให้ป้าที่นุ่น” (บอย, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2554)

นอกเหนือจากการเสี่ยงทายด้วยยาแล้ว คนเชื้อสายจีนในท้องถิ่นก็มักจะมาเส้นไหว้ขอ
 ขอลูกหรือยกลูกให้เป็นบุตรบุญธรรมของตายแต่เอี้ยตามความเชื่อที่ว่าจะช่วยให้เด็กหายจากการ
 เจ็บป่วย มีสุขภาพแข็งแรง ซึ่งทางศาลเจ้าจะมีการลงหนังสือบันทึกไว้ศาลเจ้าและมอบสำเนาให้กับ
 พ่อแม่ของเด็กไว้เป็นหลักฐาน ทว่าเมื่อวิทยาการต่างๆ และเมืองระนองมีความเจริญมากขึ้นบทบาท
 ในการเป็นที่พึ่งพาของศาลเจ้าก็ลดน้อยเลือนจางลงไปมาก จวบจนในช่วงหลังจากที่กลุ่มคนเชื้อสาย
 แต่จิวได้ริเริ่มจัดงานเทศกาลกินเจขึ้นเป็นครั้งแรกในจังหวัดระนองในปี พ.ศ.2521 และนำไปสู่การ
 ก่อตั้งโรงเจหรือมูลนิธิฟงไถ้จ๊ับอีกเชียวเกาะในเวลาต่อมา ก่อให้เกิดกระแสความสนใจจากคนท้องถิ่น
 เป็นจำนวนมาก ในปี พ.ศ.2529 คณะกรรมการศาลเจ้าตายแต่เอี้ยจึงริเริ่มให้มีการ “ลงพระ” หรือ
 “ทรงพระ” ขึ้นขึ้นเป็นครั้งแรกและแห่งแรกของจังหวัดระนอง จากนั้นในปีถัดมาก็มีการจัดเทศกาล
 “ถือศีลกินผัก” หรือเทศกาลกินเจขึ้นเป็นครั้งแรก

กระทั่งในปี พ.ศ.2538 ทางศาลเจ้าจึงได้ก่อตั้ง “มูลนิธิตายแต่เอี้ย” ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่
 บริหารโดยมี “นายวิวิทย์ ปันฉิม” ผู้เป็นลูกหลานของขุนรัตนนราทรและเป็นอดีตนายกเทศมนตรี
 เมืองระนองเป็นประธานจวบจนปัจจุบัน ทำให้กิจกรรมต่างๆ ของศาลเจ้าดำเนินไปอย่างคล่องตัวและ
 มีเงินบริจาคเข้ามาเป็นจำนวนมากจนสามารถนำไปซื้อที่ดินเพิ่มเติมและขยายขยายบูรณะศาลเจ้าครั้ง
 ใหญ่ กระทั่งปัจจุบันศาลเจ้าตายแต่เอี้ยได้กลับมาเป็นที่นิยมศรัทธาของคนในท้องถิ่นอีกครั้งและยังคง
 จัดกิจกรรมต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยนอกจากในช่วงเทศกาลกินเจแล้ว กิจกรรมหลักอื่นๆ ที่ทาง
 ศาลเจ้าจะมีการจัดขึ้นในรอบปี ได้แก่ งานเซียดตายแต่เอี้ยและงานเซียดขององค์พระที่สำคัญๆ เช่น
 ทีกง เจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่ทับทิม เป็นต้น ซึ่งภายในวันสำคัญต่างๆ เหล่านี้นอกเหนือจะมีการประทับ
 ทรงขององค์พระหรือองค์เทพต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ญาติโยมได้มาปรึกษาขอคำชี้แนะต่างๆ แล้ว ยัง
 มีการรักษาจากองค์พระ (ผ่านร่างทรง) ด้วยการนวดน้ำมัน เปะยันต์และการจับ-ตัดกระดูก เป็นต้น
 ส่งผลให้ในระยะหลังมีผู้สนใจศรัทธาเข้าร่วมกิจกรรมในศาลเจ้าเป็นจำนวนมากทั้งคนในท้องถิ่นทั้งที่มี
 เชื้อสายจีนและคนทั่วไป